

Гојно Антић

ПОЕТСКИ ВИДИЦИ СРБОЉУБА МИТИЋА

У биографији Србољуба Митића који је до сада објавио десетак књига песама »Велики ружни коњ«, 1961, »Војнички крајпуташи« 1964, »Озарење Сизифа« 1967, »Људске речи« 1967, »Каменоване певача« 1969, »Предели« — поезија стишких песника 1970, »Черга на утрини« 1973, »Пети јахач«, »Расап самотника«, »Мукe« и једна за сада само у рукопису, стоји да је завршио само основну школу, да је по занимању земљорадник, да живи и ради у родном селу Црљенцу, крај Пожареваца. А ми бисмо овим оскудним биографским подацима додали још и ово: Србољуб Митић је прави и истински песник, не по броју објављених књига, већ по квалитету онога што је у тим књигама написано. Аутор ових бројних књига је један од оних марљивих посленика који песнички чин (стварање) схвата веома озбиљно и који у том стварању непрестано и неуморно, попут мрава, глача речи и ниже их у успеле песничке слике.

Србољуб Митић је првом својом књигом »Велики ружни коњ« тријумфално најавио своју присутност у нашој поезији, а већ наредном, »Војнички крајпуташи« јасно трасирао започети пут и најпунуји израз лирског талента. Ако је у »Великом ружном коњу« Митић ухватио, у свом неухвату, скоро у једном даху, све оне завичајне боје, онда је у »Војничким крајпуташима«, остао, изгледа, на покушајима, »његови су крајпуташама«, остали у домену скица, крокија. . .« (Миодраг Друговац: Књижевно Браничево, Браничево, Пожаревац, 1972. (Једино песме »Градимира« и »Ратко« из »Војничких крајпуташа« имају »карактеристичан временски оквир и боју поднебља« (М; Друговац, исто). Са сваком наредном књигом песнички темперамент и непрестана »ангажованост« овог песника почињу да сазревају; све досадашње књиге које је овај песник објавио чине, рекло би се, у неку руку одређени континуитет у тематском и изражајном смислу. Песник тражи у свакој новој, наредној књизи и нову поетску формулу стварности, не одвајајући се тематски, идејно, језички, у потпуности од преокупација у претходним књигама које су формално завршене. Тако на пример, песничко »бављење« прошлости започето у »Војничким крајпуташима«, Митић ће наставити у нешто конкретнијем облику, у књизи »Каменоване певача«, као што ће уосталом и »бављење« завичајем из књиге »Велики ружни коњ« наставити и продубити у књизи »Черга на утрини«. Кроз језик, мисао, тематску преокупацију, овај песник из књиге у књигу, ствара једну, рекли

бисмо искрену и надахнуту поезију која чини свеобухватну синтезу песничког духовног простора. А тај духовни простор Србољуба Митића испуњен је завичајем, космичким пространствима, прошлошћу, у историјском смислу, новим сазнањима, истином. Том синтетизацијом, песник заправо »затвара« своју претходну развојну фазу започету у некој претходној књизи, али и уједно отвара нове хоризонте лирских визија за неку своју будућу, још увек ненаписану књигу.

Поезија Србољуба Митића је, дакле, поезија која и тематски и смисаоно траје на садржинском плану — она је увек и изнова отворена поезија, од почетка до краја експресионистичка по карактеру, модерна у изразу. Због те, можда, садржинске отворености Митићеве поезије, ваљда и схватање појединих критичара који прате стваралаштво овог песника из књиге у књигу, да се песник донекле понавља како на тематском, тако и на идејном плану, да су му изражајна средства умногоме ограничена. Можда је такав, по нама, погрешан закључак и због схватања која су се уврежила код тих критичара да је Србољуб Митић песник-сељак, без посебне школске наобразбе у теоретском смислу. А ако је тако, сматрали су они, онда су изражајна средства и тематски донели Србољуба Митића далеко испод нивоа »академских« песника. Међутим, заборавља се да песник Србољуб Митић има уместо школске богату животну и традиционалну наобразбу која, поврх тога, вуче корена из историјског искуства. А таква »ненаучена« наобразба је дакако вреднија, бар што се поезије тиче, од било које наобразбе школског карактера, управо због тога што такав песник није оптерећен никаквим наученим и преузетим теоријама о писању поезије, он, наиме, пише поезију онако како осећа, како сматра да би народ рекао, онако како је у том тренутку најбоље. А то је велика предност човека који је »рођени« песник, као што је то, на пример, Србољуб Митић.

Иако, дакле, у биографији Србољуба Митића пише — само четири разреда основне школе, он је ипак песник »јаког« стила, богатог језика, његове митски звучне речи зазвоне новим значењима и нијансама, једри израз поетски проговори на настасијевићевски начин тишином и старином, у новим стихованим спреговима и односима:

**»Күһу нову ко сагради
Има право да окара сина
Күһа је велика ствар«**

(»Непотребне и потребне ствари«)

Овај песник је на »неакадемски« начин »разбио догму речи« како би то рекао Миодраг Друговац. Наиме, Митић у својој поезији и језиком и значењима полази од традиције одређеног облика у кога се уграђују нова искуства и сазнања. И те речи, у поезији овог песника, проговоре на посве нов начин »изнутра«, градећи нове спрегове метафора у чијој се сржи осећа хумор, иронија, гротеска:

**»У зору туче лобања ал одоле мозак и без очију
Видео бих и безрук досегнућу безног стићи
Ево стојим и знам: у глави ме неће сүстићи
Бикови што мегданима хране развратну историју«**

(»Каменоване певача«)

Запамћеним сликама, сећањем на одређени догађај, евокацијама традиција одређеног облика се разграђује и разобличује. И то је оно посебно поетско и »језичко јеванђеље« када се непосредан и живи пишчев догађај, памћење егзистенцијално, језички преводи у чин поетског доживљавања (»Черга на утрини« а унутар није посебно песма »Велико сүђење«). Егзистенцијални чин је, заправо, континуитет који држи, али и од-

ПОВЕЉА

ваја (дисконтинуитет) »живи« и поетски доживљај. У језичкој једноставности и метафоричкој сложености Србољуба Мишића као да се сусрећу наивни дечачки снови и »преозбиљна« стварност одраслих. Митић је, наиме, градећи своју поезију обликовао — тако, да се она у појединим елементарним видовима додирује и меша са песничком традицијом и наслеђем.

Садржај и мисаоност Митићеве поезије почива на лирском откривању односа и стања у интимно - лирској предметној и осећајној сфери живота. Он, заправо, у својој поезији води беспштедни песнички дијалог са светом природе или прошлости. Ако је у питању природа, основни елемент од кога песник полази јесте земља, она завичајна, али и свеколика, земља се појављује чак и као материја. Како се у поезији врши трансформација појма »земља« тако полако, са песничке сцене нестају јарке, и безазлене завичајне боје, озареност безбрижност, а уместо њих се уселава страх, или када је у питању прошлост, историја која васкрсава из најудаљенијих времена и са њоме праисконско зло (које су са собом доносили други) почиње да јењава у ово песничково време, зло заправо прелази у појам добра.

И мада се ова поезија темељи на свакодневном (»Черга на утрини«, »Војнички крајпуташи«) чини се, да је она ипак у основи лишена патине свакодневног. Свакодневно и обично, песнику служе као полазне основе да се искажу нека дубља преживљавања, прекупације, оне егзистенцијалне. Песник се, рекло би се, на експресионистички начин бави основним егзистенцијалним проблемима, градећи, заправо тако један самоосвојни мисаони систем, кондезовану поетску стварност (»Озарење Сизифа, »Муке«) Мисона својства, сензибилност, пажљиво изграђена песничка слика најпотпуније могу да се антиципирају кроз отвореност казивања, кроз једноставност израза који се ипак не спушта до нивоа овешталих вербалних орнамената:

**»Не зна му се време
Ни траг последњи
Небрат му костур
Од времена не одбрани
Гробом му гроб затрше«**

«Чукундеда Мита«)

У поезији Србољуба Митића као да су »уписани« свеколики трагови и облици људске егзистенције. На пример, ако се прати страх као егзистенцијални облик, или зло као инкарнација времена, видеће се да и страх и зло имају различите поводе за појаве, а онда и различите »увјете« за развој, односно, исуцезнуће. Страх се и зло у овој поезији трансформишу под утицајем искустава о будућности човека и земље као прапостојбине човекове.

Митићева поезија је саткана од поетско - животних тренутака који представљају појаве и историјско - митске прошлости која представља време. А животни тренуци (појаве) и историјско - митска прошлост (време) у поезији овог песника није ништа друго до »разуздана стварност усплахиреног бића« (М. Друговац). При том песник користи једну изворну инспирацију, један путоказ стварања без маске и позе. А то је могао песник виталистичког заноса, аутентична стваралачка личност која поезију ствара на један посве непосредан начин, на елементаран и »неукаљани« доживљај. Тако створена поезија, као што је Митићева, у основи носи један рурални амбијент, локални колорит (»Велики ружни коњ«, »Војнички крајпуташи«, »Черге на утрини«, »Каменовање певача«. Из значењеских међунијанси »древних« речи, одредних значења, симбола (појам земље као симбола) у Митићевој поезији се може говорити подједнако о садржају народних особености и аутобиографској елементарности. И то је, чини се, једна од основних карактеристика Митићеве поезије која је сврстава у ред особене поезије. Са-

ПОРГАА
ОРГОРА

држајем народних особености, Митић у својој поезији постиже ритмичност, музикалност, сликовитост, а аутобиографском елементарношћу савременост, актуелизацију, ону потребну тематску присност, заправо, садржај народних особености у Митићевој поезији очитује се из самог језика, а биографска елементарност из самог садржаја доживљеног:

**»Немам ни једно небо
Без злоптица
Затајиле
Мој доок мали
Оштрокљуне«**

(»Ненад«)

ПОРЕДАК

Поред тога у Митићевој поезији, као што се да приметити, присутан је и привидни наивизам и једноставност који, у стварању поетских слика, имају дубљу изражајну функцију, изазивају многе и разродне асоцијације. Изазване асоцијације врло успешним песничким сликама, наивизам и једноставност, свакако, имају дубоке везе са песниковим схватањем певања које се темељи на садржају народних особености и аутобиографске елементарности. И то је, чини се, основна карактеристика песникове оригиналности, спонтаности, непосредности. Привидни наивизам и једноставност су с тога резултат песниковог »природног« изражавања без неког посебног кокетирања, мисаоног и језичког увијања - песникове жеља је што једноставније исказати своје преокупације. Поезија Србољуба Митића је чиста и надахнута искреност у смислу непосредног односа према свету и животу — једноставност је, управо, отвореност према мом истом свету и животу који се доживљава, исконски прати као бол, страх, а ребе као радост.

Митић своју поезију, с једне стране темељи и на чист књижевни говор, а с друге стране, на народски израз свога краја и та мешавина »чистог« и »нечистог« говора у Митићевој поезији даје посебну смисаону арому. Мотивски и фолклорни елементи вишеструко су експлоатисани и чине носећи слој, један бескрајни збир ствари, појава, догађаја:

**»Требало би неко камење неко непрозирно
камење да се измисли у очима
Да се нацрта на длановима срце
Требало би нека бескрајна пространства таме
Догнати на немирно чело«**

»О свргавању нарциса«

Мотивски, рељефни облици, морфологија духа чини једноставну поетску целину од прве Митићеве књиге »Велики ружни коњ«, па до ове рукописне. У »Великом ружном коњу« Митић је преокупиран земљом завичајних пространства, док је појам »земље« у »Озарењу Сизифа« далеко шири, планетарни, песник о појму земље у овој књизи размишља у склопу васионе. Међутим, у Митићевој поезији појам »земља« се појављује и као материја (»Муке«). Земља и историја, прошлост из књиге у књигу се све више симболизују и постају темељне речи у његовој поезији, чак и тамо где њихово присуство није директно. Ваља напоменути да се појмови »земаља« и историја, прошлост смењују из књиге у књигу, односно, ова два појма не иду један уз другог, заједно у истој књизи — ако је појам »земља« присутан, онда у тим књигама нема историје и прошлости (»Велики ружни коњ«, »Озарење Сизифа«, »Черга на утрини« (и обрнуто, тамо где је присутна прошлост и историја, онда нема појма »земља« (»Војнички крајпуташ«, »Каменовање певача«). Око ових појмова практично се плету мисаона значења, кључне слике. Он полази од очигледности, да би касније у изразу и изражавању дотакао оно потребно тајанство које постоји у свакој

појави, у самој суштини предмета, у значењу симбола. У »Великом ружном коњу« осећају се јарке боје завичаја, радост живота а земља и живот на њој као посебно богатство, не у материјалном смислу, већ у духовном, живети са земљом на завичајној грудни, видети лепоте, страхоте, боје природе значи и бити духовно богат:

**»Грми облак
Лете бубе
Пиште ласте
Трчи псето**

**Пада киша
Друм се купа
Барице сјаје
Куче лоче**

**Пада киша
Шушти лишће
Трава пева
Коњ се смеје.»**

ПОВЕЉА

(»Пада киша«)

Књигом »Велики ружни коњ« Митић је најавио »квалитет тананог лиричара, песника тананих штимунга, и једне превасходно сеоске перспективе отворена срца, с обиљем чистих и донекле запостављених речи из фонда косовско-моравског дијалекта и смедервског говора (Миодраг Друговац: Књижевно Браничево, Браничево, Пожаревац, 1972). Па и поред те завичајне озарености и радости лепотом у »Великом ружном коњу« осећа се »тектонски« покрет неког праисконског страха, из даљине се наслућује онај »друкчији« однос према појму »земља«, према животу. Тај наслућујући однос према појму земља, тај »тектонски« покрет страха тематски је потпуно осмишљен у »Озарењу Сизифа«. У »Озарењу Сизифа«, дакле, нема те радости, нема ни оних јарких завичајних боја, овде се уселава неки праисконски, али и посве људски страх, јер песник се изгледа у овој књизи директно »сукобио« са космичким пространствима, са земљом као планетом, као да се у сваком стиху песник пита: шта ће бити са мном (са нама), шта ће бити напокон са земљом!? У том страху у »Озарењу Сизифа« постоји и нека наслућујућа смрт, не људска, не појединачна о којој песници врло радо и врло често певају, овде је у питању изгледа општа смрт која се одвија у космосу, која се неда сагледати временски, нити доживети просторно. Иако та космичка смрт свакодневно тече, она је изгледа несагледива и песник је саображава:

**»Око себе бежим око
Себе много година
Трчим у круг
Окрећем се са
Сунцем на темену
Окрећем се око
Земље око земље у
Себи увијам се
Слепачки
Око земље у глави«**

(»Лудила Икара«)

Од ерићевске распеваности и лиричности, мекоће у изразу, радости живота у »Великом ружном коњу«, песник некако напрасно и одједном прелази у »Озарењу Сизифа« у ону драинчевску растрзаност пркоса лудила, страха...

У »Каменовању певача« Митић је удружио ерићевску рапсоданост и лиричност, драинчевску растрзаност пркоса, истражујући страсно »функцију песничког говора, згуснутост његове тајне поруке« (Крстивоје Илић: Свет у корену речи, Рад, 22. фебруар, Београд, 1980.) Метафоре у »Каменовању певача« грађене су на пејзажу и сликама завичаја, с једне стране, и на смислу историје с друге стране која је дага кроз циклус »Родослови«. Смисао историје прошлости, јунаштва, трагике, радости, страдања овде је испричана на један песнички начин, и смисао више казује, но сама историја од које је песник условно пошао у осмишљавању своје песничке речи. Овде прича историје и прошлости почиње у корену речи, али из тих корена речи, практично почиње и поетска прича песника, судбина родослова. Песме у »Каменовању певача« »сачињене« су од неке рустикално-магијске симболике, из чије ћутње проговарају нова значења, нове мисли и асоцијације које произилазе делом из историје и прошлости, а делом из песничког схватања и осавремењавања те историје и прошлости. Тиме је историја и прошлост на један посебан начин актуелизирана. У циклусу »Родослов«, Митић постиже висок степен настасијевићевске згуснутости и мисаоне елиптичности:

**»Би радна и печална
И запамти се по материнству
Би сва у синовима**

**У рату грозном
Војска јој главу одрубиле
И пси је раскидоше.«**

(»Прабаба Живана«)

Упркос спољној разноликости мотива, језика, стила, у поезији (у свим књигама) Србољуба Митића постоји и нека унутрашња сродност. На пример у књизи »Черга на утрини«, у циклусу »Велике и мале ствари«, Митић свој стих уобличава у смислу и облику пословице. Та гномичност израза и стиха обезбеђује обичан исказ, али и својеврсну поетску метафору. У својој поезији, песник се опредељује за обичне народне и народске, вуковске речи које носе главни мисаони и смисаони терет у песми.

Мотивски разноврсна, модерно конципирана на фону старих древних речи, не само слободног, него потпуно растерећеног стиха у односу на правце, било какве узоре, поетске школе, поезија Србољуба Митића активно живи због настасијевићевске шкртости, народне пословичности, драинчевског необузданог пркоса, ерићевске мекоће израза из кога проговара голема слутња симбола, богата фолклорно-лирска народна атмосфера.